

## Pergola-associaties

Chitra Gajadin

### Introductie

“Vers, verantwoord voedsel uit de buurt”  
Strohalm richtte in 1998 het Pergola Steunpunt op. Dit Steunpunt hielp landbouwbedrijven en consumentengroepen bij de opzet en ontwikkeling van Pergola-associaties. Nu is het Steunpunt ondergebracht bij Platform Biologica en het Centrum voor Landbouw en Milieu en Stichting Milieubewustzijn. Najaar 2002 begonnen zij gezamenlijk een driejarig project waarbij een van de doelstellingen is twintig nieuwe Pergola-associaties te starten in de komende tijd.

Een Pergola-associatie is een samenwerkingsverband van boeren en consumenten. Een groep mensen die betrokken wil zijn bij een boerderij sluit een contract met een boer om zijn producten af te nemen. Op deze manier is de boer verzekerd van afzet van betaalbare biologisch-dynamische producten. Bovendien kunnen deelnemers helpen op het land of bij planning en distributie. Ze kunnen activiteiten organiseren zoals oogstfeesten. Boer en consument krijgen op deze wijze elkaar weer in beeld. Het dagelijks voedsel is geen anonieme gelegenheid meer, maar krijgt een gezicht.

In de jaren tachtig ontstond in de Verenigde Staten de behoefte bij biologische boeren naar contact met hun consumenten. Op hun beurt wilden consumenten meer afweten over de omstandigheden en wijze waarop hun voedsel werd geproduceerd. Meer dan duizend bedrijven in de VS en Canada werken succesvol volgens het CSA-model: Community Supported Agriculture. In Nederland werd in 1997 De Oosterwaarde in Deventer, de eerste Pergola-associatie. Een jaar later volgde *Biologisch Dynamische Tuinderij De Aardvlo* in Utrecht en *De Nieuwe Ronde* in Wageningen.

Frank van Beuningen is een van de honderd deelnemers van de Aardvlo. Hij woonde als kind in Afrika en heeft aan de landbouwuniversiteit in Wageningen gestudeerd. Een tijdje werkt hij aan agrarisch natuurbeheer bij een particuliere natuurbeheersstichting. Als vrijwilliger bij het Pergola Steunpunt van Strohalm geeft hij advies aan boeren en consumenten die een Pergola-associatie willen worden. Recentelijk nam Van Beuningen deel

aan een conferentie over CSA's in de VS. “Het is heel fascinerend om te zien dat er in zo'n grote wereldstad als New York een band bestaat met het platteland. We zijn toen op een afhaalpunt geweest. De boer kwam aanrijden en mensen stonden al klaar om te helpen met uitladen en neerzetten. De consumentenkring van die CSA had ook een actie op touw gezet om geld in te zamelen voor een nieuw bedrijf, want de boer moest verhuizen. Dus persoonlijk contact met de boer en betrokkenheid met zijn bedrijf.”

Inmiddels werken vijf bedrijven als Pergola-associaties. De overeenkomst tussen de boer en een consumentenkring hangt af van het soort bedrijf. Bij de één gaan de producten in een wekelijkse tas, bij de ander via de wekelijkse marktkraam en bij weer een ander kan men zelf oogsten.

### Initiatief

Initiatief voor een allereerste Pergola-associatie in Nederland werd genomen door Jolien Perotti. Zij begeleidde De Oosterwaarde in Deventer in 1997 tot een Pergola-associatie. In 1998 vroeg Perotti aan Michel Smits van De Aardvlo in Utrecht of hij interesse had om een Pergola-associatie te vormen.

Michel Smits kwam in 1992 bij De Aardvlo. Hier verbouwt hij op twee hectare gepachte grond ongeveer veertig gewassen. Smits had verschillende redenen om een Pergola-associatie op te richten: een stukje zekerheid over de afzet van zijn producten, betrokkenheid van consumenten bij het bedrijf en het vormen van een gemeenschap.

Belangrijke economische doelstelling is dat de boer er een redelijk inkomen aan overhoudt. Van Beuningen: “Deelnemers kunnen precies zien wat zij betalen en wat de boer krijgt. Op deze manier ondersteunen ze landbouw met een toekomst.” CSA's hebben gemeen dat er sprake is van een gedeelde opbrengst en risico, open en inzichtelijke financiën en gezamenlijke besluitvorming over de prijs en de productie. Hiermee onderscheidt deze structuur zich van elke andere vorm van voedselproductie en verkoop.

*Langs de Kromme Rijn, binnen de omlijsting van de muren van landgoed Nieuw Amelisweerd en de hoge bomen van Oud Amelisweerd ligt Tuinderij De Aardvlo. In 1980 nam een groep moestuinders het initiatief om een tuinderij te beginnen op een moestuincomplex. De tuinen zijn sinds 1700 in gebruik als moestuinen van de landhuizen Oud en Nieuw Amelisweerd. Bijna alle soorten groente die toen verbouwd werden, groeien nu nog steeds op het land. De Aardvlo werkt volgens de principes van de biologisch-dynamische landbouw. Er wordt geen gebruik gemaakt van chemische bestrijdingsmiddelen en kunstmest. Centraal staat de zorg voor vitaliteit van bodem, gewassen en de mens; niet een zo groot mogelijke productie van gewassen. Honderd deelnemers uit Utrecht en omstreken hebben een biologisch groenteabonnement van De Aardvlo.*

### Vrijwilligers en deelnemers

De teelt van veertig producten vergt een heleboel menskracht en zorg. De Aardvlo heeft een groep van 15-20 vrijwilligers die elk minimaal 2 dagen per week meewerken in het bedrijf. De belangstelling om vrijwilliger te worden op De Aardvlo is groot, er is een wachtlijst. De Aardvlo stelt als eis dat een vrijwilliger zich voor een heel seizoen verbindt aan het bedrijf. In de praktijk blijven de meeste vrijwilligers langer. De vrijwilligers zijn vaak mensen die zijn vastgelopen in hun werk, bijvoorbeeld door een burn-out. De Aardvlo is voor hen een vorm van arbeidstherapie.

De meeste deelnemers hebben zichzelf aangemeld. Ze hoorden van iemand of lazen een advertentie in de natuurvoedingswinkel. Jaarlijks is er onder de deelnemers een verloop van 10% (10 mensen), meestal door een verhuizing. Deelnemers kunnen elke woensdagmiddag en eens in de maand op zaterdag het bedrijf bezoeken. Uit de jaarlijkse enquête blijkt dat de helft van de deelnemers dit jaar wel eens op het bedrijf is geweest.

Over de motivatie van een boer om een Pergola-associatie te worden vertelt Van Beuningen: "Een boer die veertig gewassen verbouwt, kan zich niet druk maken om de verkoop ervan. Als je graag goede en gezonde producten wil verbouwen, is het beter om je energie daaraan te besteden in plaats van achter een kraam te staan. Elke dag horen consumenten over dingen die niet kloppen in hun voedsel waardoor hun behoefte om betrokken te zijn bij de productie, toeneemt. Deelnemers van De Aardvlo, zitten dicht bij huis, ze kunnen er heen en weten wie het verbouwd heeft. Het voedsel komt ook direct naar hun toe, dus ze hebben er meer

controle over. Het is vers, verantwoord voedsel uit de buurt."

Door deelnemers zoveel mogelijk te betrekken bij de gang van zaken op De Aardvlo kweekt het bedrijf ook begrip. Bijvoorbeeld wanneer schade wordt aangericht door een storm en er daardoor ineens twee weken niets in het pakket zit! Een werkgroep van negen personen maakt elke week een 'meelevertje' die bij de groentepakketten wordt gestoken. Deze nieuwsbrief is voor de deelnemers heel belangrijk en wordt goed gelezen. Belangentegenstellingen tussen de deelnemers kunnen wel eens voorkomen over de samenstelling van het groentepakket. De een vindt elke week sla wel lekker en de ander niet. Sommigen vinden het prettig om kruiden in het pakket te hebben, anderen niet. Deelnemers kunnen via enquêteformulieren hun wensen kenbaar maken. In het verleden heeft boer Smit van De Aardvlo op basis daarvan wat aanpassingen gedaan. Uiteindelijk neemt hij de beslissing wat er verbouwd zal worden. Een van de belangrijkste redenen voor een consument om een contract af te sluiten is hun behoefte aan verse groente. Wat op dinsdag geoogst wordt, kunnen ze woensdag afhalen.

### Illustratie groentepakket

*De inhoud van het pakket varieert van week tot week, afhankelijk van de seizoenen, de weersinvloeden en de leverbare producten (teeltplan).*

*Er zijn grote en kleine pakketten. Grote pakketten leveren groente voor ongeveer 4 maaltijden voor 3 volwassenen. Kleine pakketten leveren groente voor ongeveer 4 maaltijden voor 2 volwassenen. De prijs voor het jaar 2002 is in overleg met de deelnemers vastgesteld op: 6,78 euro per week voor een klein pakket. Een voorbeeld van een klein groentepakket: In het voorjaar In het najaar: 1 kg. Spinazie, 1 pompoen, 1 bosje radijs, 1 bos worteltjes, 1 krop sla, 1 spitskool, 1 struik paksoi, 1 pond prei, 1 bosje lente-uitjes, 1 bos bietjes en 1 bos worteltjes Bij het pakket wordt iedere week een kort briefje bijgeleverd met nieuws over het land, recepten e.d.*

### Begeleiding

Via het Steunpunt Pergola werd tot nu toe een brug geslagen tussen boer en consument. Van Beuningen: "Dat is niet eenvoudig, anders was die brug er allang geweest. De begeleiding is dus een soort bemiddeling tussen boer en consument, proberen de gezamenlijke belangen op te sporen en te benutten, gebruik makend van ervaringen elders in Nederland en de VS. Dat kan heel concreet zijn: een stappenplan opstellen en meekijken met de uitvoering ervan. Soms ook meer op de achtergrond: als een soort klankbord fungeren."



Meeoogsten op de Oosterwaard

### Werkwijze

De Aardvlo werkt met een maximum van honderd deelnemers. Wekelijks honderd standaardpakketten met diverse groente samenstellen, is nogal tijdrovend. Verder moet er voor de boerenmarkt en de boerderijwinkel ook nog voldoende groente overblijven. De levering van de pakketten loopt

van 28 april tot de kerst. Van januari tot en met maart worden geen pakketten geleverd want er staat dan te weinig op het land. Een deelnemer die wil stoppen kan iemand anders zoeken om zijn abonnement over te nemen. Het geld dat vooruit betaald is, krijgt hij niet terug. De gewassen zijn immers al gezaaid, dat kan je niet terugdraaien! De inhoud van de pakketten bestaat uit minstens vier tot vijf verschillende groenten voor ongeveer vier maaltijden. De pakketten bestaan zoveel mogelijk uit groenten uit eigen tuin. Een deel van de pakketprijs is gereserveerd voor aankoop van groenten bij telers uit de omgeving.

De Aardvlo organiseert elk jaar een najaarsvergadering waarin de teeltplannen voor het nieuwe seizoen worden gepresenteerd. In het voorjaar voor het seizoen begint, legt de boer zijn productieplan en begroting voor aan de deelnemers. Deelnemers verplichten zich van tevoren gezamenlijk een deel van de kosten op te brengen door een overeenkomst van een jaar aan te gaan. Zeventig procent van de opbrengst van De Aardvlo wordt door boer Michel Smits op de Utrechtse markt en via de boerderijwinkel verkocht. De rest wordt verdeeld over de groentepakketten. Op diverse afhaalpunten, soms bij een particulier of bij winkeliers, kunnen deelnemers elke week hun tas met groente afhalen. Deelnemers aan de associatie hebben behalve het afhalen van hun groentepakket geen andere verplichtingen. Op een enquêteformulier kunnen ze aangeven wat ze wel of niet lekker vinden. De boer houdt daar enigszins rekening mee, maar werkt uiteindelijk niet alleen op basis van consumentenvoorkeuren. Van Beuningen: "Er moet ook een bepaalde logica in zitten. In elk supermarkt kun je het hele jaar door appels kopen maar De Aardvlo heeft alleen appels na de oogst in het najaar. Belangrijk is dat er een dialoog op gang komt waarin de boer uitlegt hoe het zit en de consument begrijpt waarom iets wel of niet in een groentepakket zit."

### Organisatie

Van Beuningen is met vier anderen actief in de kerngroep, te vergelijken met het bestuur van Pergola-associatie De Aardvlo. De boer zit er ook in. Eens per zes weken wordt vergaderd. De kerngroep organiseert naast de voor- en najaarsvergadering, ook andere speciale dagen zoals een oogstfeest.

De Aardvlo bestaat uit een Stichting en een Vennootschap onder Firma (VOF). De stichting staat op afstand en bewaakt de continuïteit. Smits zit met zijn eenmanszaak BD Tuinderij De Aardvlo in de VOF en heeft een samenwerkingsovereenkomst met de stichting, die hem veel vrijheden geeft onder de voorwaarden: De Aardvlo moet een moestuin blijven; de productiemethode is Biologisch Dynamisch; er is plaats voor vrijwilligers. Drie mensen werken met een gesubsidieerde baan bij het bedrijf.

### Financiën

In 2001 werd er bij De Aardvlo 166.700 gulden omgezet. Een kwart daarvan kwam uit de Pergola-associatie en de rest uit overige handel. Uiteindelijk wordt in overleg tijdens het najaarsoverleg bepaald wat de boer maandelijks zal gaan verdienen. In 2001 was dat een maandelijks netto minimumloon van 1.698 gulden. Een optie om meer te verdienen en dat door te berekenen in de prijs van zijn producten wees Smits van de hand. Voorop staat bij hem de ideologische samenwerking met anderen en niet zo zeer eigen winstbejag.

### Ontwikkeling

De Aardvlo is een succes, hoewel het qua betrokkenheid met de deelnemers een beetje op en neer gaat. Een jaar geleden wilde niemand in de kerngroep zitten, nu zijn er wel nieuwe aanmeldingen. De meeste deelnemers zijn tevreden over de kwaliteit van hun groentepakket. Boer Smits had graag gezien dat er meer betrokkenheid ontstaat bij de deelnemers. Mocht er een keertje iets misgaan met de oogst dan zullen deelnemers meer begrip opbrengen wanneer ze zelf een persoonlijke band met de Aardvlo hebben opgebouwd.

Het totaal aan CSA's in Nederland laat tot nu toe wel te wensen over, bij elke grote stad zou er een moeten zijn. CLM en Platform Biologica willen dit in de komende drie jaar realiseren.

**Informatie**

CLM

Gerwin Verschuur

Postbus 10015

3505 AA Utrecht

Tel. (030) 242 73 47

Platform Biologica

Joost Guijt

Postbus 12048

3501 AA Utrecht

Tel. (030) 233 99 86

Biologisch Dynamische Tuinderij De Aardvlo

Michel Smits

Koningslaan 5 a

3981 HD Bunnik

Tel. (030) 251 77 07

<http://www.strohalm.nl/pergola/index.htm>